

Doç. Dr. Emine Dilay Güney

İstanbul Ayvansaray Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

ZAMAN MEKÂNIN KURUCUSUDUR

“Zaman mekânın kurucusudur” diyen Doç. Dr. Emine Dilay Güney, zaman kavramının mimarlık düşüncesini etkileyen çok önemli bir tasarım parametresi olduğunu belirtiyor.

Zaman ve mekân ilişkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Zaman ve mekân ilişkisi Modern Mimarlık Hareketi ile başlayan ve devam eden süreçte en çok irdelenen konulardan biri olmuştur. Zaman bir kavramdan çok bir durumdur. Zaman değişim ile kavranan bir durumdur ve zaman mekânın kurucusudur.

Zaman, mekândan ayrıldığında değişimin izlendiği bir mekân hâlini alır. Zamanı kavrama eylemi, zaman-mekân ikilisinde öznenin katılımını kapsayan bir eylem türüdür. Bilimde mekanik dünya görüşünde tanımlanan mutlak zaman, mutlak mekân tanımları termo-dinamik yasalarının ortaya çıkışıyla yerini “mekân bağımlı zaman”, “zaman bağımlı mekân” hâline dönüştürmüştür.

Özetle zamanı kavramak eylemini şöyle açıklayabiliriz: Zaman kavranan bir durumdur, farklı biçimlerde kavranır, özneye bağlıdır ve zamanın doğal akışını dışlamaktan ziyade, değişim düşüncesine bakışı açıklayan bir tutumu tanımlar.

Bu durumda zamanı kavramak eylemi, değişimin nasıl kavrandığıdır. Geçmiş, şimdi ve gelecekle ilgili yak-

laşımımızı ortaya çıkarır. Bu kavrayış durumu -değişim düşüncesine karşı alınan bir tutum olduğundan- mimarlık ürününün mekânsal, biçimsel oluşumunu ve mimarlık düşüncesini etkileyen çok önemli bir tasarım parametresidir.

“ZAMANI BİZLERE KAVRATAN DEĞİŞİMDİR”

Mimarlıkta gerçeklerin yaratılma sürecinde değişken olduğu savunulan zaman kavrayışlarını üç başlık altında inceliyorsunuz. Bu başlıklara değinir misiniz?

Zamanı bizlere kavratan değişimdir. Değişim olgusuna bakışımız zamanı nasıl kavradığımızı ortaya koyar. Zaman eğer özne tarafından kavranarak tanımlanabiliyorsa özneye bağlı olarak zaman farklı kavrayışlara sahip olabilir. Bu kavrayış nesnel dünyanın veya ölçülebilir dünyanın karşısında bireyin değişim düşüncesine bakışını ortaya koyan bir kavrayış durumudur. Bu durum üç ana kavrayış durumuna indirgenerek açıklanabilir.

ZAMANSIZ, SONSUZ VE KALICI

Bunlardan ilki “Eş Zamanlı Kavrayış”-tır ve bu kavrayışla oluşan mimari gerçeklikleri “Eş Zamanlı Mimari

Gerçeklik Modeli” olarak sınıflayabiliriz. Bu modelde zaman, bir döngü olarak kavranır. Bu model, zamansızlık ve sonsuzluk, kalıcılık talebiyle üretilen mimari gerçekliklerin modelidir. Bu modelin mimari gerçeklikleri, mükemmel kavramının varlığına olan güvenin temsil edilişidir. Kapalı ve çevrimsel bir zaman kavrayışından kaynaklandığından üretilen mimari gerçeklikler de değişime kapalı yapılarıdır. Bu tür bir zaman kavranışıyla üretilen mimarlık gerçekliklerinde, geçmişte üretilmiş olanın “mükemmel” ulaştığı düşüncesi vardır ve yeni bir şeyin üretilemeyeceği yaklaşımıyla şekillenir.

MİMARİDE SÜREKLİLİK MODELİ

Zamanın “süreklilik” olarak kavranışında, zaman, doğrusal olarak, evrimsel bir değişim içinde, belli bir hedefe doğru süreklilik içinde akar. Zamanın bu tür kavranışı, evrimsel bir ilerlemenin varlığının kavranışıdır. Geleneksel ve modern sistemlerde görülebilir ancak değişimin hızları ve değişim yapıları farklıdır, geleneksel ve modern anlamda değişimin sorgulanması değişiklik gösterir. Geleneksel sistemler, değişme ve ilerlemeyi ideolojik bir hedef olarak seçmezken, modern sistemler değişimi bilinçli

olarak sorgularlar. Zamanın bu kavranışı yönünde üretilen mimari gerçeklikler "Mimaride Süreklilik Modeli" olarak sınıflandırılabilir.

MİMARİDE KESİNTİLİ SÜREKLİLİK MODELİ

Zamanın kesintili bir süreklilik olarak algılanması elbette kurgusal bir modeldir ve bu kavrayış modeli, "modernitenin" modelidir. Modernite geleneksel ve modern ana başlığı karşıtlığında doğan gerilim terimlerini kullanır. Kesintili süreklilik terimi, devrim, gerilim, siyasal olaylar ve toplumsal değişimin geriliminden doğan diyalektiğe dayanır. Değişim kendiliğinden değil, bir idea olarak vardır ya da bilimin tanımladığı gibi kaçınılmazdır. Değişim anidir, bu nedenle mevcut yapılar yıkılır. Değişimin yönü önemlidir ve bu kesintili ilerlemedir. Kesintili ilerleme, günümüz yaşamını dinamik ve yeniyi oluşturan bir süreç olarak görmektir. Böylesi sosyal kopuşlarda, devrimsel değişim anlarında zaman kendini yeniden tanımlar ve kurgusal olarak, "0" hafızayla veya geçmişin yıkılmasıyla özdeşleşir. Bu tür geçmişle olan

bağların kopması, "0 hafızaya" dönüş niyetleriyle ortaya çıkan mimari gerçeklikler de "Mimaride Kesintili Süreklilik Modeli" olarak sınıflandırılabilir.

"GEÇMİŞİN YORUMLANMASI TASARIM PARAMETRELERİNİN BAŞINDA GELİR"

"Mimarlığın zamanla kurduğu ilişkinin niteliğini yapılandıran geçmiş zaman mekânıdır" diye belirtiyorsunuz ve mimaride geçmişin kavranışını Türk Evi üzerinden ele alıyorsunuz. Türk Evi ile ilgili bu bağlamda nasıl okumalar yaptınız, biraz anlatır mısınız?

Zamanın kavranışında geçmiş zaman mekânı, değişimin izlendiği biricik mekândır. Bu nedenle geçmişle kurduğumuz ilişkinin niteliği zamanı nasıl kavradığımızı da ortaya koyar. Tasarım olgusu sonuçlanana kadar tasarımcılar pek çok ara yüz ve tasarım parametreleriyle karşılaşır. Geçmişin yorumlanması bu parametrelerin başında gelir. Mimarlık alanında geçmişin yerleştirme biçimlerimiz değişim olgusuna yaklaşımımızı açığa çıkarır.

Değişime bakışımız, bizlerin zamanı nasıl kavradığıyla ilgilidir.

Örneğin geçmiş mükemmel biçimlerin yaratıldığı mekân olarak veya değişimin olamayacağı mükemmel mimarinin geçmişte tüm yönleriyle tamamlandığı düşüncesiyle kavranıyorsa, yani zaman eş zamanlı olarak kavranıyorsa, Türk Evi her yönüyle taklit edilecek bir model olur. Hasan Cansever, Marmara Adası'nda tasarladığı konut projesinde, kabuk olarak Türk Evinin cephe dilini kullanmasına rağmen mekânsal oluşumda buna uymamıştır. Türk Evi bir kabuk olarak günümüze taşınmış ve anlamsal bütünlüğünde kopma olmuştur.

MEKÂNSAL VE BİÇİMSEL OLARAK GELENEKSEL KONUTA ATIF

Eğer zamanı evrimsel bir süreklilik içinde bir akış olarak kavırıyorsanız, Türk Evi, zamanın doğal akışına uygun, süreklilik içinde değişmesi gereken bir tasarım olarak yorumlanır ve günümüze uyarlanır. Burada süreklilik modelini eş zamanlılık modelinden ayıran özellik, mekânsal ve biçimsel olarak Türk Evinin kopyalanmadan

Maçka Taşlık Kahvesi, S. H. Eldem, 1947-1948

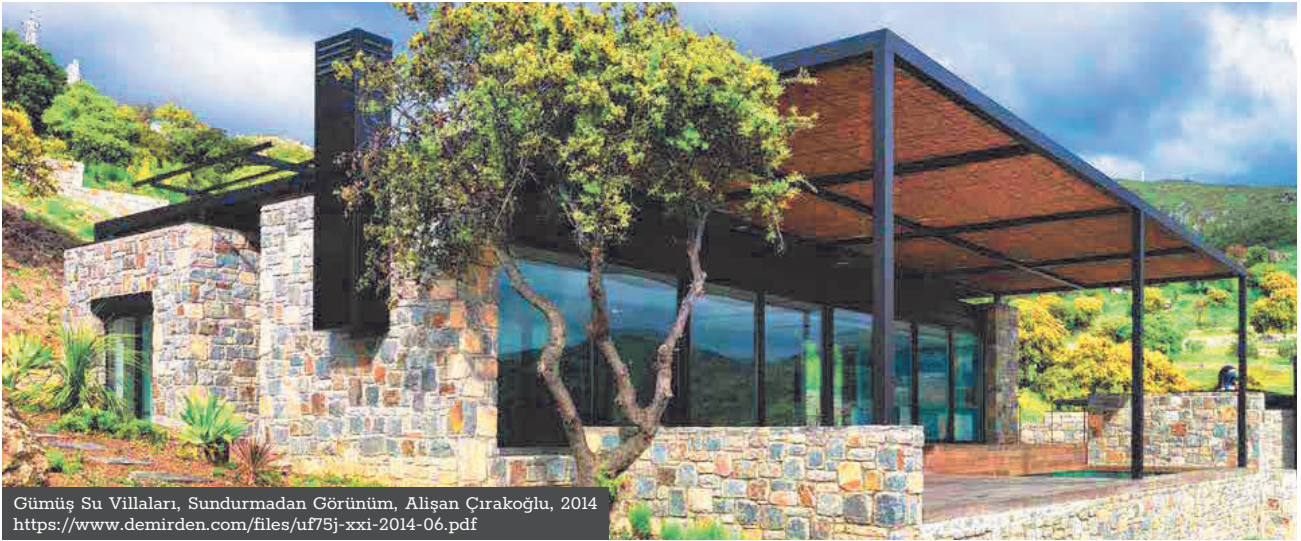
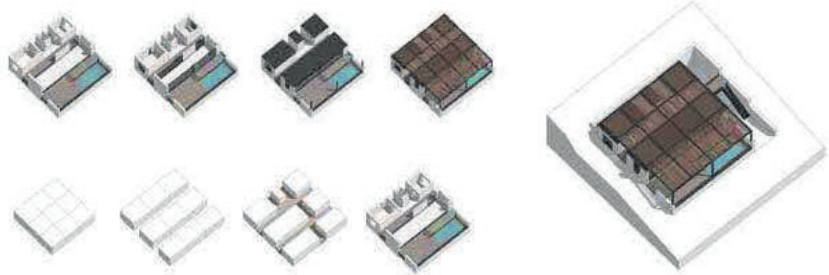
ancak mekânsal ve biçimsel bağlamda, hafızaya referanslar vererek bir süreklilik sağlanması niyetidir. Değişim kaçınılmazdır ancak geçmiş bir ortak akıl süzgecinden geçen bilgilerin toplandığı yerdir ve bu bilgiler aykılarak sürdürülebilir bilgi hâlinde okunmalıdır. Cengiz Bektaş'ın Datça'daki konut tasarımı mekânsal ve biçimsel olarak geleneksel konuta referans verir. Örneğin seçilen konutta cephe kuruluşundaki bu referanslar; modülerite, sürekli açıklık, ölçü benzerliği bir kopyalanmış biçimsel dil olmaksızın, sürekliliği ve değişimi içeren referanslar olarak okunmalıdır.

TÜRK EVİNİ BİR ALT METİN OLARAK OKUMAK

Ancak zaman, kesintili süreklilik olarak kavranırsa bu defa Türk Evi biçimsel bir tanımla değil, tasarımı oluşturan "özler" toplamından yeni bir mimarlık dilini yaratmayı hedefler. Türk Evi bir alt metin olarak okunur. Gümüş Su Villalarının tasarımında ilk bakışta "Türk Evi" ile biçimsel bağlamda bir tanıdıklık ilişkisi kurulmayabilir. Ancak Türk Evinin zamansal süreci içinde erken oluşumlarında, ön sofa bir mekânsal biçimlenişe rastlanır. Bu tasarım biçimsel dil olarak Türk Evine dolaysız bir referans vermese de bir alt metin olarak okunmaktadır.

Cengiz Bektaş Konutu, Datça

Gümüş Su Villaları, Sundurmadan Görünüm, Alişan Çırakoğlu, 2014
<https://www.demirden.com/files/uf75j-xxi-2014-06.pdf>